

Tıp Fakültesi Dönem 1 ve Dönem 5 Öğrencilerinin Yurt Dışına Göç Eğilimlerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of the Tendency of Medical Faculty Term 1 and Term 5 Students to Migrate Abroad

Mehmet Ertan Güner¹ (ORCID: 0000-0002-2868-5334)

Meltem Şengelen² (ORCID: 0000-0002-8257-765X)

Büşra Bestegül Ünal² (ORCID: 0009-0000-3214-6459)

Can Karabıçak³ (ORCID: 0000-0002-8467-8147)

Duygu Çekici⁴ (ORCID: 0000-0003-3502-6924)

Eda Karadoğan⁵ (ORCID: 0000-0001-9972-5906)

Elif Aktı² (ORCID: 0009-0003-0047-1128)

Evrım Özge Demircioğlu² (ORCID: 0000-0003-2659-6204)

Kaan Aksu² (ORCID: 0000-0002-2217-8155)

Kerim Baltacı⁶ (ORCID: 0000-0002-6498-1923)

Muhsin Güllü⁷ (ORCID: 0000-0002-9660-0726)

Muradiye Cengiz² (ORCID: 0009-0003-0493-090X)

Onur Orhan⁶ (ORCID: 0000-0002-4373-443X)

Selin Doğan Jamil⁴ (ORCID: 0000-0001-9449-4539)

Banu Çakır² (ORCID: 0000-0001-6645-6527)

¹Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kocaeli, TÜRKİYE

²Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara, TÜRKİYE

³Kastamonu İl Sağlık Müdürlüğü, Kastamonu, TÜRKİYE

⁴Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul, TÜRKİYE

⁵Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE

⁶Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Denizli, TÜRKİYE

⁷Bursa Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bursa, TÜRKİYE

Sorumlu Yazar: Mehmet Eryan GÜNER, E-Posta: erguner94@gmail.com

Özet

Amaç: Hekim göçü özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sağlık hizmetlerini olumsuz etkilemektedir. Türkiye, 100.000 kişi başına düşen hekim sayısı (217/100.000) ile Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır. İş koşullarının ağırlığı, mesleki tatminsizlik, ekonomik zorluklar ve/veya hekime yönelik şiddet nedeniyle kendi ülkelerinde gelecek kaygısı taşıyan hekimlerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi; daha iyi çalışma koşulları, kendisinin ve çocuğunun geleceği, kariyer olanakları gibi nedenlerle gelişmiş ülkelere göç etmeye yöneldiği

Künye: Güner ME, Şengelen M, Ünal BB, Karabıçak C, Çekici D, Karadoğan E, Aktı E, Demircioğlu EÖ, Aksu K, Baltacı K, Güllü M, Cengiz M, Orhan O, Doğan Jamil S, Çakır B. Tıp Fakültesi Dönem 1 ve Dönem 5 Öğrencilerinin Yurt Dışına Göç Eğilimlerinin Değerlendirilmesi. Tıp Eğitimi Dnyası. 2024;23(69):59-69

gözenmektedir. Bu çalışmada beş farklı tıp fakültesinde halen birinci ve beşinci sınıfa devam eden öğrencilerin uzmanlık tercihleri ve hekim göçü yönündeki eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte epidemiyolojik bir araştırmadır. Araştırma grubu Hacettepe, Pamukkale,

Bursa Uludağ, Marmara ve Kocaeli Üniversiteleri Tıp Fakültesi Dönem 1 ve Dönem 5 öğrencilerinden oluşmaktadır. Evrenden örnek seçilmemiştir, tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmış, katılmayı kabul edenlerin tümüne sosyodemografik bilgiler, mezuniyet sonrası planları, tercih ettikleri uzmanlık dalı ve nedeni, yurtdışı çalışma planları ile ilgili sorular içeren, çalışmaya özel hazırlanmış çevrim içi bir anket uygulanmıştır. Etik kurul ve ilgili fakültelerin dekanlık izinlerinin alınmasını takiben veri toplama 2022 Aralık ayında tamamlanmıştır.

Bulgular: Çalışmaya davet edilen kayıtlı öğrencilerden Hacettepe Üniversitesi'nden 143(%35,4), Pamukkale Üniversitesi'nden 53(%13,1), Bursa Uludağ Üniversitesi'nden 56(%13,9), Marmara Üniversitesi'nden 75(%18,6) ve Kocaeli Üniversitesi'nden 77(%19,1) kişi olmak üzere 5 tıp fakültesinden toplam 404 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların yaklaşık yarısı hekimlik mesleğini "insanlara yardım etmek için" seçtiklerini ifade etmiştir. Çalışmaya dahil olan Dönem 1

öğrencilerinin %60,3'ü yurt dışına gitme planı olduğunu belirtirken; Dönem 5 öğrencilerinde bu yüzde 39,7'dir ($p=0,002$). Katılımcıların %70,3'ü çok-iyi/iyi düzeyde İngilizce bildiğini belirtirken; yurt dışına gitme planı olduğunu belirten katılımcıların, beyana dayalı, İngilizce düzeyi diğerlerine kıyasla daha yüksektir ($p<0,001$). Çalışmanın yapıldığı tarih öncesinde katılımcıların %22,8'i yurt dışında eğitim alma, %15'i ise yurt dışında çalışma girişiminde bulduklarını belirtmiştir. Yurt dışında çalışma planı olanlar en çok (%75,4) 'ülkenin genel durumu ile ilgili endişeler ve gelecek kaygısı' nedeniyle yurt dışına gitmek istediklerini bildirmiştir. Bunu 'eğitim ve kariyer' (%72,3), 'çalışma koşullarının ağırlığı' (%64,3), 'sağlıkta şiddet olayları' (%63,8) ve 'ekonomik nedenler' (%62,7) izlemektedir. Yurt dışında çalışma planı olan katılımcıların yarından fazlası (%57,1) gitmeye neden olan koşulların düzelmesi halinde, geri dönmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir.

Sonuç: Beş fakültenin öğrencileri özelinde elde edilen bulgular gelecek yıllara yönelik tahminlerin de hekim göçünü artıracak yönündedir. Öğrencilerin yurt dışında çalışmaya yönelik planlarının genç grupta kıdemlilere kıyasla daha fazla olması ülke hekim iş gücü planlamasında gelecek açısından özellikle kaygı vericidir. Öğrencilerin geleceğe yönelik kaygıları giderilmediği sürece hekim göçünün artması beklenecektir.

Abstract

Aim: Physician migration has a negative impact on health services especially in underdeveloped and developing countries. Turkey ranks last among the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) countries with the number of physicians per 100,000 inhabitants (217/100,000). It is observed that physicians who are worried about their future in their home countries due to harsh working conditions, professional dissatisfaction, economic difficulties and/or violence against physicians tend to migrate to developed countries for reasons such as improvement of living standards, better working conditions, future of themselves and their children, and career opportunities. In this study, it was aimed to determine the speciality preferences and tendencies towards physician migration of students who are currently attending the first and fifth grades in five different medical faculties.

Methods: It is a descriptive epidemiological study. The study group consisted of Term 1 and Term 5 students of Hacettepe, Pamukkale, Bursa Uludağ, Marmara and Kocaeli Universities Faculty of Medicine. No sample was selected from the population, all students were tried to be reached, and an online questionnaire specially prepared for the study, including questions about sociodemographic information, post-graduation plans, preferred speciality branch and reason, and plans to work abroad, Tıp Eğitimi Dünyası / Ocak-Nisan 2024 / Sayı 69

was applied to all those who agreed to participate. After obtaining the ethics committee and dean's permission of the relevant faculties, data collection was completed in December 2022.

Results: A total of 404 students from 5 medical faculties, including 143 (35.4%) from Hacettepe University, 53 (13.1%) from Pamukkale University, 56 (13.9%) from Bursa Uludağ University, 75 (18.6%) from Marmara University and 77 (19.1%) from Kocaeli University, participated in the study. Approximately half of the participants stated that they chose the profession of medicine "to help people". While 60.3% of the Term 1 students included in the study stated that they had a plan to go abroad, this percentage was 39.7 in Term 5 students ($p=0.002$). While 70.3% of the participants stated that they knew English at a very-good/good level, the English level of the participants who stated that they had a plan to go abroad was higher than the others ($p<0.001$). Prior to the date of the study, 22.8% of the participants stated that they had attempted to study abroad and 15% stated that they had attempted to work abroad. Those who had plans to work abroad reported that they wanted to go abroad mostly (75.4%) due to 'concerns about the general situation in the country and anxiety about the future'. This was followed by 'education and career' (72.3%), 'harsh working conditions' (64.3%), 'violence in health' (63.8%) and 'economic reasons' (62.7%). More than half (57.1%) of the participants who planned to work abroad stated that they would consider returning if the conditions that caused them to go abroad improved.

Conclusions: The findings obtained for the students of the five faculties indicate that the predictions for the coming years will increase physician migration. The fact that students' plans to work abroad are higher in the younger group compared to the senior group is particularly worrying for the future in terms of planning the physician workforce of the country. As long as students' concerns about the future are not addressed, physician migration will be expected to increase.

GİRİŞ

Hekim göçü özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sağlık hizmetlerini olumsuz etkilemektedir. İş koşullarının ağırlığı, mesleki tatminsizlik, ekonomik zorluklar ve/veya hekime yönelik şiddet nedeniyle kendi ülkelerinde gelecek kaygısı taşıyan hekimlerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi; daha iyi çalışma koşulları, kendisinin ve çocuğunun geleceği, kariyer olanakları gibi nedenlerle gelişmiş ülkelere göç etmeye yöneldiği gözlenmektedir (1).

Türkiye, 100.000 kişi başına düşen hekim sayısı (217/100.000) ile Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkeleri arasında son sıralarda yer almaktadır (2) ve özellikle pandemi sürecindeki yorgunluk ve tükenmişliğe ek olarak, toplumda hekime yönelik şiddetin artış hızı, özlük haklarında beklenen iyileştirmelerin yapılmaması yanı sıra artan enflasyon gibi toplumun genelini olumsuz etkileyen durumlar nedeniyle, yurtdışına göç eden hekim sayısı hızla artmakta ve bu amaçla yabancı dil öğrenimine yönelen hekim sayısındaki artış dikkat çekmektedir (3).

Bu çalışmada hekim adaylarının mesleklerini uygulama konusundaki düşüncelerinin, (varsa) kaygı ve çekinceleri ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi; konuya ilişkin müdahalelerin planlanmasına katkı sağlayabilmek amacı ile beş farklı tıp fakültesinde halen birinci ve beşinci sınıfa devam eden öğrencilerin uzmanlık tercihleri ve hekim göçü yönündeki eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. Veri toplama süreci Hacettepe, Pamukkale, Bursa Uludağ, Marmara ve Kocaeli Üniversiteleri Tıp Fakültesi öğrencileri ile tamamlanmıştır. Etik kurul ve ilgili fakültelerin dekanlık izinlerinin alınmasını takiben veri toplama 2022 Aralık ayında tamamlanmıştır. Kayıtlı öğrenci sayıları üzerinden yapılan incelemede Dönem 1 ve Dönem 5 öğrenci sayısı, sırasıyla, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi (HÜTF)'nde 382 ve 496, Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi (PÜTF)'nde 269 ve 211, Bursa Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi

(BUÜTF)'nde 414 ve 282, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi (MÜTF)'nde 191 ve 267, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi (KÜTF)'nde 293 ve 254 olarak belirlenmiştir. Evrenden örnek seçilmemiştir, tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmış, katılmayı kabul edenlerin tümüne sosyodemografik bilgiler, mezuniyet sonrası planları, tercih etiketleri uzmanlık dalı ve nedeni, yurtdışı çalışma planları ile ilgili sorular içeren, çalışmaya özel hazırlanmış çevrim içi bir anket uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Kategorik değişkenler sayı ve yüzde, sayısal değişkenler parametrik test varsayımları karşılandığında ortalama ve standart sapma, karşılanmadığında ortanca (25-75 çeyrek) değerleri ile sunulmuştur. Normal dağılım Kolmogrov Smirnov testi ve histogram ile incelenmiştir. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki-kare veya Fisher'in kesin testi kullanılmıştır. Bağımsız iki grubun sürekli veri ile karşılaştırılmasında, parametrik test varsayımları karşılanmadığı görülüp Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Tip 1 hata düzeyi (alfa) 0,05 olarak kabul edilmiştir.

Analizler Statistical Packages for the Social Sciences (IBM SPSS Corp, Armonk, New York, ABD) sürüm 29 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya davet edilen kayıtlı öğrencilerden Hacettepe Üniversitesi'nden 143(%35,4), Pamukkale Üniversitesi'nden 53(%13,1), BursaUludağ Üniversitesi'nden 56(%13,9), Marmara Üniversitesi'nden 75(%18,6) ve Kocaeli Üniversitesi'nden 77(%19,1) kişi olmak üzere 5 tıp fakültesinden toplam 404 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların %55,9'u kadındır, ortanca (25-75. çeyrek) yaş 21 (19-24) yıldır. Katılımcıların %53,5'i Dönem 1, %46,5'i Dönem 5 öğrencisidir. Çalışmaya dahil olan Dönem 1 öğrencilerinin %60,3'ü yurt dışına gitme planı olduğunu belirtirken; Dönem 5 öğrencilerinde bu yüzde 39,7'dir ($p=0,002$). Cinsiyet, duygusal ilişki durumu, ailenin yaşadığı yer, gelir durumu, ebeveynlerin öğrenim durumu, mezun olunan lise değişkenleri ile yurt dışına gitme planı arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki saptanmamıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine Göre Yurtdışına Gitme Planı Olma Durumu

	Yurt Dışına Gitme Planı Yok/Kararsız (n=180)	Yurt Dışına Gitme Planı Var (n=224)	Toplam	p değeri
Yaş [Ortanca (25-75 persentil)]	23 (20-24)	20 (19-23)	21 (19-24)	0,057 ^b
	Sayı (%) ^a	Sayı (%) ^a	Sayı (%) ^a	
Cinsiyet				
Kadın	99 (55,0)	127 (58,0)	226 (56,6)	0,549 ^c
Erkek	81 (45,0)	92 (42,0)	173 (43,4)	
Devam Ettiği Üniversite				
Hacettepe Üniversitesi	61 (33,9)	82 (36,6)	143 (35,4)	
Pamukkale Üniversitesi	25 (13,9)	28 (12,5)	53 (13,1)	0,493 ^c
Bursa Uludağ Üniversitesi	27 (15,0)	29 (12,9)	56 (13,9)	
Marmara Üniversitesi	28 (15,6)	47 (21,0)	75 (18,6)	
Kocaeli Üniversitesi	39 (21,7)	38 (17,0)	77 (19,1)	
Devam Ettiği Dönem				
Dönem 1	81 (45,0)	135 (60,3)	216 (53,5)	0,002^c
Dönem 5	99 (55,0)	89 (39,7)	188 (46,5)	

	Yurt Dışına Gitme Plan Yok/Kararsız (n=180)	Yurt Dışına Gitme Planı Var (n=224)	Toplam	p değeri
Ailesinin Yaşadığı Yer				
Kentsel	171 (95,0)	203 (90,6)	374 (92,6)	0,167 ^d
Kırsal	8 (4,4)	15 (6,7)	23 (5,7)	
Yurtdışı	1 (0,6)	6 (2,7)	7 (1,7)	
Anne Öğrenim Durumu				
Yüksekokul/Üniversite Mezunu	86 (47,8)	117 (52,2)	203 (50,2)	0,554 ^c
Lise Mezunu	38 (21,1)	39 (17,4)	77 (19,1)	
Ortaokul Mezunu	20 (11,1)	17 (7,6)	37 (9,2)	
İlkokul Mezunu	29 (16,1)	43 (19,2)	72 (17,8)	
Formal eğitimi yok	7 (3,9)	8 (3,6)	15 (3,7)	
Baba Öğrenim Durumu				
Yüksekokul/Üniversite Mezunu	120 (66,7)	153 (68,3)	273 (67,6)	0,713 ^d
Lise Mezunu	34 (18,9)	32 (14,3)	66 (16,3)	
Ortaokul Mezunu	12 (6,7)	17 (7,6)	29 (7,2)	
İlkokul Mezunu	13 (7,2)	19 (8,5)	32 (7,9)	
Formal eğitimi yok	1 (0,6)	3 (1,3)	4 (1,0)	
Ailesinin Gelir Durumu				
Gelir Giderine Eşit	88 (48,9)	103 (46,0)	191 (47,3)	0,089 ^c
Gelir Giderinden Az	19 (10,6)	41 (18,3)	60 (14,9)	
Gelir Giderinden Fazla	73 (40,6)	80 (35,7)	153 (37,9)	
Mezun Olunan Lise Türü				
Anadolu Lisesi	50 (27,8)	70 (31,3)	120 (29,7)	0,266 ^c
Fen Lisesi	95 (52,8)	108 (48,2)	203 (50,2)	
Özel Lise	22 (12,2)	37 (16,5)	59 (14,6)	
Diğer	13 (7,2)	9 (4,0)	22 (5,4)	

^a Sütun yüzdesi

^b Mann Whitney U

^c Pearson kıkare testi

^d Fisher'in kesin testi

Araştırmaya katılan katılımcıların yaklaşık yarısı hekimlik mesleğini “insanlara yardım etmek için” seçtiklerini ifade etmiştir. Meslek seçimindeki diğer etkiler arasında öğrenciler tarafından, daha az sıklıkla, “mesleği çok sevme, iş garantisi ve maddi nedenler” belirtilmiştir. Araştırma grubunun %92,3’ü tıp

fakültesinin üniversite sınavında ilk tercihleri olduğunu belirtirken; hekimlik mesleğinin tercihinde %88,9 ile en sık belirtilen etki, bireysel seçim olarak belirtilmiştir. Katılımcıların %48’i tıp eğitimi sırasında psikiyatrik destek ihtiyacı duyduğunu belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Hekimlik Mesleğini Tercihini ile İlişkili Faktörler ve Mezuniyet Sonrası ile İlgili Düşüncelerine Göre Yurtdışına Gitme Durumu

	Yurt Dışına Gitme Planı Yok/Kararsız (n=180)	Yurt Dışına Gitme Planı Var (n=224)	Toplam	P değeri
	Sayı (%) ^a	Sayı (%) ^a	Sayı (%) ^a	
Üniversite Sınavında Tıp Fakültesi Tercih Sırası				
İlk Tercih	164 (91,1)	209 (93,3)	373 (92,3)	0,154 ^c
İkinci Tercih	2 (1,1)	7 (3,1)	9 (2,2)	
Üçüncü Tercih	2 (1,1)	1 (0,4)	3 (0,7)	
İlk Üç Tercih İçinde Değil	12 (6,7)	7 (3,1)	19 (4,7)	
Hekimlik Mesleğini Tercihinde Rol Alan Kişiler^d				
Kendisi	161 (89,4)	198 (88,4)	359 (88,9)	0,737 ^b
Annesi	77 (42,8)	100 (44,6)	177 (43,8)	0,707 ^b
Babası	78 (43,3)	98 (43,8)	176 (43,6)	0,933 ^b
Öğretmeni	46 (25,6)	44 (19,6)	90 (22,3)	0,156 ^b
Akrabası	30 (16,7)	27 (12,1)	57 (14,1)	0,186 ^b
Diğer	9 (5,0)	12 (5,4)	21 (5,2)	0,872 ^b
Hekimlik Mesleğini Seçme Nedeni^d				
İnsanlara Yardım Etmek İçin	89 (49,4)	97 (43,3)	186 (46,0)	0,218 ^b
Aile Baskısı	17 (9,4)	31 (13,8)	48 (11,9)	0,175 ^b
İş Garantisi	73 (40,6)	75 (33,5)	148 (36,6)	0,142 ^b
Sosyal Statü	64 (35,6)	71 (31,7)	135 (33,4)	0,414 ^b
Kutsal Meslek Olduğunu	45 (25,0)	51 (22,8)	96 (23,8)	0,600 ^b
Düşünme Nedeniyle	64 (35,6)	79 (35,3)	143 (35,4)	0,952 ^b
Üniversite Sınav Puanı Nedeniyle	67 (37,2)	69 (30,8)	136 (33,7)	0,175 ^b
Çok Sevdiği İçin	64 (35,6)	93 (41,5)	157 (38,9)	0,222 ^b
Yeteneği Olduğunu	58 (32,2)	80 (35,7)	138 (34,2)	0,462 ^b
Düşündüğü İçin	18 (10,0)	32 (14,3)	50 (12,4)	0,194 ^b
Kendinde veya Ailede Hastalık Nedeniyle	3 (1,7)	14 (6,3)	17 (4,2)	0,023 ^b
Diğer ^e	3 (1,7)	14 (6,3)	17 (4,2)	0,023 ^b
Mezuniyet Sonrası Tercih Etmek İsteddiği Uzmanlık Dalı				
Dahili Bilimler	85 (48,9)	107 (49,5)	192 (49,2)	0,186 ^c
Cerrahi Bilimler	66 (37,9)	93 (43,1)	159 (40,8)	
Temel Bilimler	3 (1,7)	4 (1,9)	7 (1,8)	
Kararsız	20 (11,5)	12 (5,6)	32 (8,2)	
Mezuniyet Sonrası Çalışmak İsteddiği Kurum				
Üniversite Hastanesi	72 (40,0)	75 (33,5)	147 (36,4)	0,047 ^c
Kamu Üçüncü Basamak	49 (27,2)	44 (19,6)	93 (23,0)	
Kamu İkinci Basamak	9 (5,0)	10 (4,5)	19 (4,7)	
Özel Muayenehane	21 (11,7)	42 (18,8)	63 (15,6)	
Özel Hastane	19 (10,6)	42 (18,8)	61 (15,1)	
Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	3 (1,7)	6 (2,7)	9 (2,2)	
Diğer	7 (3,9)	5 (2,2)	12 (3,0)	

^a Sütun yüzdesi^b Pearson kıkare testi^c Fisher'in kesin testi^d Birden fazla yanıt verilebilmiştir

Araştırmaya katılanların %90'ı mezuniyet sonrasında dahili veya cerrahi branşlarda uzmanlık yapmak istemektedir. Mezuniyet sonrası çalışılmak istenen kurum tercihinde %36,4 ile ilk sırada üniversite hastaneleri belirtilmiştir. Katılımcıların yalnız %2,2'si birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışmak istediğini ifade etmiştir (Tablo 2).

Katılımcıların %70,3'ü çok-iyi/iyi düzeyde İngilizce bildiğini belirtirken; yurt dışına gitme planı olduğunu belirten katılımcıların, beyana dayalı, İngilizce düzeyi diğerlerine kıyasla daha yüksektir ($p<0,001$). Almanca bilme yaygınlığı İngilizce kadar iyi olmamakla beraber, yurt dışına gitme planı olanlarda daha iyi düzeydedir (Tablo 3).

Çalışmanın yapıldığı tarih öncesinde katılımcıların %22,8'i yurt dışında eğitim alma, %15'i ise yurt dışında çalışma girişiminde bulduklarını belirtmiştir. Yurt dışında eğitim alma girişimi yurt dışına gitme planı olan

katılımcılar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksektir ($p<0,001$). Yurt dışında çalışma girişimi yaygınlığı gruplar arasında farklı olmayıp ($p=0,093$), yurt dışında çalışma planı olmayanların %10,7'sinin de yurt dışında çalışma girişimi olmuştur (Tablo 3). Katılımcılara yurt dışında çalışma planlarının nedenlerini değerlendirmek için çeşitli sorular yöneltilmiş olup bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir. Yurt dışında çalışma planı olanlar en çok (%75,4) 'ülkenin genel durumu ile ilgili endişeler ve gelecek kaygısı' nedeniyle yurt dışına gitmek istediklerini bildirmiştir. Bunu 'eğitim ve kariyer' (%72,3), 'çalışma koşullarının ağırlığı' (%64,3), 'sağlıkta şiddet olayları' (%63,8) ve 'ekonomik nedenler' (%62,7) izlemektedir. Yurt dışında çalışma planı olan katılımcıların yarısından fazlası (%57,1) gitmeye neden olan koşulların düzelmesi halinde, geri dönmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 3. Yabancı Dil Bilgisi ve Yurt Dışı Deneyimine Göre Yurtdışına Gitme Planının Dağılımı

	Yurt Dışına Gitme Planı Yok/Kararsız (n=180)	Yurt Dışına Gitme Planı Var (n=224)	Toplam	p değeri
	Sayı (%) ^a	Sayı (%) ^a	Sayı (%) ^a	
Bilinen Yabancı Dil/Diller^b				
İngilizce				
Çok iyi düzeyde	34 (18,9)	76 (33,9)	110 (27,2)	<0,001 ^c
İyi düzeyde	79 (43,9)	95 (42,4)	174 (43,1)	
Orta düzeyde	60 (33,3)	51 (22,8)	111 (27,5)	
Bilmiyor	7 (3,9)	2 (0,9)	9 (2,2)	
Almanca				
Çok iyi düzeyde	-	5 (2,2)	5 (1,2)	0,028 ^c
İyi düzeyde	1 (0,6)	4 (1,8)	5 (1,2)	
Orta düzeyde	39 (21,7)	64 (28,6)	103 (25,5)	
Bilmiyor	140 (77,8)	151 (67,4)	291 (72,0)	
Fransızca				
Orta düzeyde	9 (5,0)	6 (2,7)	15 (3,7)	0,220 ^d
Bilmiyor	171 (95,0)	218 (97,3)	389 (96,3)	
İspanyolca				
Orta düzeyde	7 (3,9)	12 (5,4)	19 (4,7)	0,488 ^d
Bilmiyor	173 (96,1)	212 (94,6)	385 (95,3)	
Arapça				
Çok iyi düzeyde	2 (1,1)	-	2 (0,5)	0,326 ^e
İyi düzeyde	1 (0,6)	1 (0,4)	2 (0,5)	

	Yurt Dışına Gitme Planı Yok/Kararsız (n=180)	Yurt Dışına Gitme Planı Var (n=224)	Toplam	p değeri
Orta düzeyde Bilmiyor	10 (5,6) 167 (92,8)	8 (3,6) 215 (96,0)	18 (4,5) 382 (94,6)	
Yurt Dışında Eğitim Alma Girişimi				
Evet	14 (11,5)	65 (29,0)	79 (22,8)	<0,001 ^d
Hayır	108 (88,5)	159 (71,0)	267 (77,2)	
Yurt Dışında Çalışma Girişimi				
Evet	13 (10,7)	39 (17,4)	52 (15,0)	0,093 ^d
Hayır	109 (89,3)	185 (82,6)	294 (85,0)	

^a Sütun yüzdesi

^b Birden fazla yanıt verilebilmiştir

^c Fisher'in kesin testi

^d Pearson kıkare testi

Tablo 4. Katılımcıların Kendi Beyanlarına Göre Yurt Dışında Çalışma İsteklerinin Nedenleri

	Yurt Dışına Gitme Planı Olan Katılımcılar (n=224) Sayı (%) ^b
Yurt Dışında Çalışma Planının Nedeni^a	
Ülkenin Genel Durumu ile İlgili Endişe Nedeniyle Gelecek Kaygısı	169 (75,4)
Eğitim ve Kariyer	162 (72,3)
Çalışma Koşullarının Ağırlığı	144 (64,3)
Sağlıkta Şiddet Olayları	143 (63,8)
Maddiyat	139 (62,1)
Toplum Tarafından Hekimlik Mesleğine Duyulan Saygının Azalması	136 (60,7)
Siyasi Erklere Hekimlerin Özlük Hakları, Sağlıkta Şiddet gibi Konularda Destek Görmeme	131 (58,5)
Maaşla Uyumsuz Malpraktis Davaları	121 (54,0)
Hekimlerin Özlük Hakları İçin Yaptıkları Eylemlerden Etkilenme	65 (29,0)
Diğer	9 (4,0)
Gitmeye Neden Olan Koşulların Düzelmeye Halinde Dönmeyi Düşünme	
Evet	128 (57,1)
Hayır	36 (16,1)
Kararsız	60 (26,8)

^a Birden fazla yanıt verilebilmiştir, yurt dışında çalışma planı olan katılımcıların verdiği yanıtlar değerlendirilmiştir.

^b Sütun yüzdesi

TARTIŞMA

Ülkemizde 5 farklı tıp fakültesi öğrencilerinin katılımı ile yapılan çalışmada eğitime yeni başlayanlar arasında yurt dışı planı olma yüzdesi 5. sınıf öğrencileri arasındakinin 1.5

katıdır (p=0,002). Bu bulgu, 2022 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 1. ve 4. Sınıf öğrencilerini karşılaştırmak üzere yapılan benzeri bir çalışmanın tersi ile uyumlu olsa da (4) genel olarak literatürde yaş ile yurt

dışı çalışma isteği konusunda bir ilişki olduğu ve artan yaşın göç eğilimini azalttığına yönelik çalışmalar mevcuttur (5). Ülkenin ekonomik durumunda bozulma ve hekime yönelik şiddet arttıkça öğrenci kohortlarında farklı görüşler olabileceği gibi, öğrencilerin ailevi yapısı, dil bilgisi, ekonomik durumu vb. bir çok faktör tıp öğrencileri arasındaki farklılığa neden olabilir. Nedenlerinden bağımsız olmak üzere, henüz tıp eğitiminin ilk senesinde olan hekim adaylarında her 3 öğrencinin yaklaşık ikisinin ileride yurt dışında çalışmayı planlıyor olması ülkenin sağlık insan gücüyle ilgili olarak son derece önemle ele alınması gereken bir durumdur. Eser ve arkadaşlarının, 39 tıp fakültesindeki 9 bin 881 tıp öğrencisiyle gerçekleştirdiği araştırmaya göre, tıp fakültesinde okuyan 5. ve 6. sınıf öğrencilerin yüzde 73,8'i yurt dışında yaşamak istediğini belirtmiştir (6). Tıp fakültesi eğitiminin henüz başındaki hekim adaylarında bu durumun nedenleriyle ilgili çalışmalar yapılması tıp eğitimi profesyonelleri ve sağlık planlayıcıları açısından önemli bir sorumluluktur.

Türkiye’de bir tıp fakültesinde yapılan çalışmada ailenin gelir düzeyi ve yaşadığı bölgeye göre beyin göçüne yönelik tutumda herhangi bir fark bulunmamıştır (4). Ancak literatürde gelir düzeyiyle beyin göçü arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve gelir düzeyi arttıkça beyin göçüne yönelik meylin arttığı yönünde çalışmalar mevcuttur.(5, 7) Araştırmamıza dahil olan öğrencilerin %92,6’sı ailelerinin kentsel bir alanda yaşadığını, yalnızca %14,9’u ailelerinin giderlerinin gelirlerinden fazla olduğunu, %50,2’si annelerinin ve %67,6’sının babalarının bir yüksekokul/üniversite mezunu olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmanın yapıldığı fakültelerin 3’ü Marmara Bölgesi’nde, 1’i İç Anadolu Bölgesi’nde ve 1’i de Ege Bölgesinde yer almaktadır. Fakültelerin bulunduğu iller ve bölgeler Türkiye ortalaması üzerinde sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahiptir (8). Araştırmanın yapıldığı fakülteler arasında ‘yurtdışına gitme planı olma’ durumu açısından bir fark bulunmamıştır.

Çalışmamızda düşük sosyoekonomik durumda olanların örneklemdeki temsiliyetinin az olması, yurtdışında çalışma isteği yaygınlığının toplumdaki gerçek değerinden “yüksek tahmin etmesine” neden olmuş olabilir.

Tıp fakültesini seçme nedeni kişilerin gelecek planları ile doğrudan ilişkili olabileceği için, mesleki eğitimden sonra yurt dışında çalışma planı okula giriş aşamasındaki nedenler ile ilişkilendirilebilir. Araştırma grubunun tıp fakültesi tercih nedenleriyle ilgili bulgular literatürle uyumludur. Yapılan diğer çalışmalar da bulgularımızla benzer şekilde tıp fakültesi tercihinde etkili ilk üç nedenin “hekimliğin saygın meslek olduğunu düşünme”, “insanlara yardımcı olmak” ve “prestijli bir mesleğe sahip olmak” olduğu görülmüştür (9, 10). Bulgular ışığında mesleki gelecek planının hekim olmayı seçme nedenlerinden etkilendiği iddia edilemez. Hekimlik mesleğini öncelikli olarak “insanlara yardım etme” ve “çok sevme” nedeniyle tercih eden bu öğrenci grubunda yurt dışına gitme planının yüksek olması, ülkedeki çalışma koşullarından duyulan rahatsızlıkla ilişkilendirilebilir. Nitekim yurt dışına gitme planı en sık olarak ‘ülkenin genel durumuyla ilgili endişeler nedeniyle gelecek kaygı’ ile ilişkilendirilmiştir. Eğitim ve kariyer olanakları, Türkiye’deki çalışma koşullarının ağırlığı ve sağlıkta şiddet olayları en önde gelen diğer faktörler arasındadır. Benzer şekilde Eser ve ark.’nın 39 tıp fakültesinden 9.881 tıp fakültesi öğrencisiyle yaptığı araştırmada; kendi tıbbi becerilerini yetersiz bulma, eğitim aldığı fakülteyi kuramsal ve uygulamalı eğitim açısından yetersiz bulma” yurt dışına göç etmeyi tetikleyen faktörler arasında gösterilmiştir (6). Ayrıca, "liyakat sorunları, iş alanlarının yeterince çeşitli olmaması, hekime yönelik şiddet, mevcut sağlık sistemi ve sağlık politikaları, uzmanlık eğitiminin ağır çalışma koşulları ve mobbing" de yurtdışına çıkma konusunda etkili başlıklar olarak sıralanmıştır (6). Çalışmamızda yurt dışına gitme planı olanların %57,1’i bahsedilen bu sorunların ortadan kalkması durumunda ülkeye geri

dönmeyi düşüneceklerini belirtmişlerdir. Bu durum hekim göçünün önlenmesi ile ilgili geliştirilebilecek çözümler konusunda fikir vermektedir.

Araştırmaya katılanların mezuniyet sonrası tercih etmek istedikleri uzmanlık alanı ile yurt dışı planı olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. ($p=0,186$) Yurt dışına gitme planı olanlarda mezuniyet sonrasında özel muayenehane ve özel hastanede çalışmayı isteyenlerin yurt dışı planı olmayanlara göre daha fazla olduğu görüldü. (%37,6-%22,3) Buna karşılık yurt dışı planı olmayanların ise %67,2'si kamu üçüncü basamak ve/veya üniversite hastanesinde çalışmak istediğini belirtirken yurt dışı planı olanlarda bu oran %53,1 olarak görülmüştür. ($p=0,04$) Bu durum yurt dışına gitmeyi düşünmeyenlerin kariyer planları doğrultusunda uzmanlık eğitimlerini Türkiye'de almak istemeleriyle açıklanabilir.

Yurt dışı planı olanlarda özel muayenehane ve hastanelerde çalışma isteğinin fazla olmasının nedenleri, bu grup için yurt dışına gitme planına neden olan koşullarla benzerlik taşıyor olabilir. Yurt dışında çalışmanın ön koşulu, hele de hekimlik gibi doğrudan insan ilişkilerine dayalı bir meslek grubunda, ilgili ülkenin dil bilgisine sahip olmaktır. Çalışmamızda yurt dışına gitme planı olduğunu söyleyenlerin yabancı dil düzeylerinin, yurt dışı planı olmayanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Filiz ve ark., tıp fakültesi öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada da benzer şekilde yabancı dil düzeyi yüksek olanların beyin göçüne daha meyilli olduğu saptanmıştır (4). Bu durum yabancı dil düzeyi iyi olan öğrencilerin, yurt dışında çalışma ve yaşama konusunda özellikle önemli bir bariyer olan yabancı dil açısından daha az zorluk çekeceklerini düşünmeleriyle ilgili olabilir ya da gitme konusunda plan yapan öğrenciler erken yaşlardan itibaren dil öğrenmek için çaba göstermektedir. Nitekim, Eser ve ark.'nın geniş örneklemli araştırmasında ise tıp fakültesi öğrencilerinin yüzde 54,5'inin yabancı dilini geliştirmeye

çalıştığı tespit edilmiştir (6). Ulusal tıp eğitim kaynaklarının meslek alt grupları özelinde sayıca az oluşu, sık olarak güncellenememesi yanı sıra uluslararası yazılı ve sözlü (seminer, kongre, sempozyum vb.) güncel literatürü takip ihtiyacı da hekimlerin iyi bir yabancı dil bilgisine sahip olmasını gerektirdiği için, yabancı dil öğrenme istek ve deneyimini doğrudan ve sadece yurt dışına gitmek ile ilişkilendirmek doğru olmayacaktır.

Çalışma kesitsel olarak planlanmış ve prevalans hesaplanması hedeflenmiş ise de katılım yüzdesi düşük (13,2) kalmıştır: Bu durum çalışmanın gücü ve genellenebilirliğiyle ilgili önemli bir dezavantajdır. Ancak 5 farklı tıp fakültesinden öğrenci katılım yüzdelerinin benzer olması, tıp fakültesi öğrencilerinin başlangıç ve kıdemli aşamalarında karşılaştırmalı olarak incelenilmesi değerlidir.

SONUÇ

İstatistikler dışı hekim göç hızının arttığını gösterirken (11), 5 fakültenin öğrencileri özelinde elde edilen bulgular gelecek yıllara yönelik tahminlerin de hekim göçünü artıracığı yönündedir: öğrencilerin geleceğe yönelik kaygıları karşılanmadığı sürece hekim göçünün artması beklenecektir. Öğrencilerin yurt dışında çalışmaya yönelik planlarının genç grupta kıdemlilere kıyasla daha fazla olması ülke hekim gücü planlamasında gelecek açısından özellikle kaygı vericidir. Ülkenin genel sosyoekonomik durumuyla ilgili endişeler, hekimlerin çalışma koşulları ve artan hekime şiddet vakalarının göç ile sık olarak ilişkilendiriliyor olması dikkat çekici olup, hekim insan gücünün nicel ve nitel açıdan geliştirilmesine yönelik politika yapıcı ve karar vericiler açısından dikkate alınması değerlidir.

Etik Standartlara Uygunluk

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan onay alındı.

Proje No: GO 22/573(Değerlendirme Tarihi: 07.06.2022)

Karar No: 2022/10-09

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek

Yazarlar finansal destek belirtmemektedir.

KAYNAKLAR

1. Mollahaliloğlu S, Çulha ÜA, Kosdak M, Öncül HG. The Migration Preferences of Newly Graduated Physicians in Turkey. Med J Islam World Acad Sci [Internet]. 2014 [a.yer 16 Haziran 2023];22(2):69-75. Erişim adresi: <http://Platform.almanhal.com/CrossRef/Preview/?ID=2-56182>

2. Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2021 [İnternet]. [a.yer 19 Haziran 2023]. Erişim adresi: <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/45316.siy2021-turkcepdf.pdf?0>

3. Gazetesi E. Evrensel.net. [a.yer 26 Temmuz 2023]. Tıp öğrencilerinin yurt dışı planı fakülteden başlıyor | Amfinin yarısı TUS'a, yarısı yabancı dile çalışıyor. Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/haber/491833/tip-ogrencilerinin-yurt-disi-plani-fakulteden-basliyor-amfinin-yarisi-tusa-yarisi-yabanci-dile-calisiyor>

4. Filiz M, Karagöz MB, Karagöz N. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Beyin Göçüne Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Karadeniz Sos Bilim Derg [İnternet]. 31 Aralık 2022 [a.yer 06 Haziran 2023];14(27):679-92. Erişim adresi: <http://dergipark.org.tr/tr/doi/10.38155/ksbd.1171838>

5. Goštautaitė B, Bučiūnienė I, Milašauskienė Ž, Bareikis K, Bertašiūtė E, Mikėlionienė G. Migration intentions of Lithuanian physicians, nurses, residents and medical students. Health Policy [Internet]. Ekim 2018 [a.yer 06 Haziran

2023];122(10):1126-31. Erişim adresi: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0168851018302161>

6. Eser E. Türkiye'deki Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Kariyerlerini Yurtdışında Sürdürme Eğilimleri ve Bunu Etkileyen Faktörler: 39 Tıp Fakültesinde Çok Merkezli Bir Araştırma. İçinde: 6 Uluslararası Ve 24 Ulusal Halk Sağlığı Kongresi-Kongre Kitabı [İnternet]. HASUDER; s. 422-3. Erişim adresi: https://uhsk.org/2022/dosya/kongre_kitabi.pdf

7. Tansel A, Gungor N. Türkiye'den Yurt Disına Beyin Göçü: Ampirik Bir Uygulama. ERC - Econ Res Cent Middle East Tech Univ ERC Work Pap. 01 Ocak 2004;

8. Acar S, Meydan MC, Kazancık DLB, Işık M. İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması Sege-2017.

9. Erbay H, Ceylan E, Cinsler BB, Soytürk S, Şengün T. Bir Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Tercihinde Etkili Olan Faktörler - The Factors Affecting The Profession Preference Of Students In A Medical Faculty. J Med Educ Inform. 01 Mart 2017;3:2-12.

10. Hyppölä H, Kumpusalo E, Neittaanmäki L, Mattila K, Viirjo I, Kujala S, vd. Becoming a doctor — Was it the wrong career choice? Soc Sci Med [Internet]. 01 Kasım 1998 [a.yer 14 Haziran 2023];47(9):1383-7. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953698002081>

11. Birliği TT. Türk Tabipleri Birliği. [a.yer 24 Ekim 2023]. Prof. Dr. Nusret Fişek, “Sağlık Emek Göçü Sorunu” Etkinliği ile Anıldı. Erişim adresi:

https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=bec59938-5c27-11ed-8ad5-c0e3314cebb4